

of Ukrainian society, also distorting the international image of Ukraine is substantiated.

Specific examples show the demographic losses among foreign Ukrainians due to the spread of the project of political Rusynism and the disruption of cultural ties between different groups of the Ukrainian diaspora. Its negative impact on the development of religious and religious relations is revealed. It is concluded that the State of Ukraine has all the means to eliminate ethno-political and geopolitical dangers caused by various organizations and groups of political Rusyns in Ukraine and abroad, but subject to active and qualified action in information and legal policy.

Political Rusynism is a predominantly ethno-separatist project artificially constructed by foreign centers, aimed at alienating ethnic Ukrainians from the Transcarpathian region and people from the region, but gaining some support among the local population through the later establishment of the self-proclaimed "Ukrainians" in the Transcarpathian region. The majority of the Ukrainian population of Zakarpattia region belongs to such ethnographic groups of the Ukrainian people as Boyks, Lemkos, Hutsuls, who also live in neighboring Ukrainian regions, which indicates the connection of ethnic Ukrainians with the core of the Ukrainian people. The analysis of Transcarpathian dialects also testifies to the groundlessness of the conclusions about the existence of a separate Ruthenian people. The cartographic location of the population of the Zakarpattia region, which according to the 2001 census identified itself as Ruthenians, showed its low demographic weight and concentration mainly in ethnocontact strips. Ruthenian ethnic separatism is the basis for political separatism, generating various ideas of violation of the territorial and political integrity of Ukrainian society, also distorting the international image of Ukraine. The influences of political Rusynism on church life are also negative. The spread of political Rusynism among foreign Ukrainians has led to significant demographic losses of the Ukrainian population and disruption of cultural ties between different groups of the Ukrainian diaspora. The state of Ukraine has all the means to eliminate ethno-political and geopolitical dangers caused by the activities of various organizations and groups of political Rusyns in Ukraine and abroad, but subject to active and qualified action in the field of information and legal policy.

Key words: territorial and political integrity of Ukraine, political Rusynism as an anti-Ukrainian project, separatism in Ukraine, geopolitics, foreign Ukrainians, ethnodemographic processes.

Надійшла 27.04.2022 р.

УДК 911.3:32 + 327: 316.4.04.063.3

DOI: <https://doi.org/10.25128/2519-4577.22.1.13>

Андрій КУЗИШИН

СУЧАСНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ГЕОПОЛІТИЧНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ АСПЕКТ

Схарактеризовано об'єктивні детермінанти геополітичного простору України, які на сучасному етапі проявляються з геополітичної позиції в економічному, ідеологічному, інформаційно-кібернетичному, соціокультурному, соціально-політичному вимірах. В свою чергу для кожного з означених напрямків запропоновано відповідні характеристики та типові риси аналізу. Завдяки їм є можливість багатосторонньо розгляду тих детермінантів, які сьогодні визначають місце українського простору на європейській геополітичній арені.

У статті аналізуються організаційні заходи та інституційні механізми реалізації євроінтеграційної політики України, визначається посередницька роль країн Європейського Союзу у цій політиці, досліджується вплив європейського вектору на структурні зміни господарства, соціального та політичного середовища України. Закцентовано увагу на місці України в геополітичних концепціях провідних країн світу. Підкреслено сучасні детермінанти економічного характеру щодо найближчих перспектив розвитку національного господарства. Означено роль електоральних уподобань як узагальненої реакції на ідеологічний напрямок розвитку України. Визначено роль інформаційного середовища в сучасному українському суспільстві. Відстежується вплив останніх політичних подій в Україні, зокрема підсумків парламентських виборів, на зміцнення європейської політики країни та подолання залежностей, зумовлених геополітичними чинниками.

Ключові слова: геополітичний простір, внутрішньодержавні прояви геополітики, детермінанти, геополітичні чинники, економічні чинники, соціально-політичні чинники, інформаційно-кібернетичні чинники.

Постановка науково-практичної проблеми. Актуальність і новизна дослідження. В умовах зростання полісуб'єктності геопрос-торових геополітичних процесів з одночасним процесом активізації впливу на них так зв. «несистемних» політичних акторів стрімко відбувається трансформація геополітичної структури світу. В зв'язку з цим, стан спатіальності (від англ. *spatial* – просторовий) світоуст-

рою набуває нових рис та детермінантів. Поряд з звичними рисами розуміння географічного чинника більшого значення набувають інші складові характеристики геопростору – економічний, ідеологічний, інформаційно-кібернетичний, соціокультурний, соціально-політичний, які покликані підтримувати державницький організм як життєздатну частину просторової архітектури світу. Означені чинники

формують складну спатіальну геополітичну структуру, що обумовлює формування нових типів просторової організації державницького життя. Свої риси формування геополітичного простору на сучасному етапі властиві і Україні. З цих позицій пропонуване дослідження виглядає своєчасним та актуальним.

Аналіз останніх публікацій за темою дослідження. Проблема геополітичної оцінки території (в нашому випадку – території України) потребує періодичного перегляду та переосмислення з уваги до попередніх напрацювань та з метою оцінки існуючих детермінантів геополітичного простору України з наддержавної та національної позиції. Насамперед, варто відзначити низку досліджень щодо особливостей вивчення геопростору, серед яких напрацювання С. Ковриги [5], Н. Кравчук [7], Н. Лепської [8], І. Мазуренка [9], І. Погорської [11], в яких здійснено аналіз концептуальних і практичних вимірів сучасних геополітичних студій в контексті сучасних трендів світового розвитку; відзначено ролі географічного та супутніх чинників, а також спектру стратегічних загроз з чіткою кореляцією на зональні ареали спрямовують зусилля аналітиків і політичних функціонерів на вирішення складних міжнародних завдань, де головними складовими є політика і географія. Також в цих дослідженнях обґрунтовано суть політичного простору та детермінанти, які конституують простір саме геополітичним; проаналізовано об'єктивні (необхідність, потреба, інтерес) та суб'єктивні (суб'єктивно-соціальні та суб'єктивно-індивідуальні) детермінанти геополітичного простору. В працях Н. Дейвіса [3] та М.Геффернена [1] в ретроспективному плані відзначено становлення та розвиток геополітичного простору Європи, а в дослідженнях М.Дністрянського [4], С. Корсунського [6], О.Паламарчука [10], О. Шаблія [13] конкретизовано риси внутрішньої та зовнішньої складових формування геополітичного простору України; цьому ж питанню присвячені і наші попередні колективні дослідження [12]. Для вивчення означеної проблематики цікавим є дослідження А. Касаглія, З. Колетті, Кр. Лізотте, Дж.Айгню, В. Манадоха, К. Мінка [14], які аналізували роль популізму в електоральному процесі та їх вплив на формування певного національного геопростору (на прикладі Італії); через призму національної ідентифікації вони відзначають поширеність популізму як своєрідної реакції на зовнішні загрози, які обов'язково формують поведінкові кордони, які можуть мати реальний та умовний характер.

Мета, завдання та методи дослідження. Готуючи дану публікацію ставилося завдання проаналізувати основні концептуальні і практичні виміри геополітичного сприйняття України в контексті сучасних тенденцій розвитку, узагальнити існуючі дослідження щодо геополітичного положення України з позиції внутрішньої та міжнародної, а також виокремити роль географічної, геополітичної, економічної, соціально-політичної, інформаційної детермінанти в її формуванні. Це визначило мету статті – проаналізувати означені детермінанти як основні концептуальні і практичні виміри впливу на національний простір. Було зроблено спробу узагальненої оцінки проблеми в науковій літературі та сформульовано авторське обґрунтування об'єктивних детермінанти геополітичного простору України.

З метою дотримання рис ясності, результативності та обґрунтованості результатів дослідження було використано методи філософські (зокрема, принципи взаємозумовленості, взаємозв'язку, причинності), порівняльно-географічний та порівняльно-історичний, метод системного аналізу та контент-аналіз.

Викладення основного матеріалу. Під геополітичними детермінантами розуміємо все те, що впливає на формування національних інтересів і пріоритетів, характер відносин з іншими країнами, всієї зовнішньої політики та має географічний вимір як суттєвий параметр. [10, с.41]. В частому випадку можна виділити елементи так званих внутрішньої і зовнішньої обумовленості (детермінованості) геополітичного простору. Внутрішньодержавні детермінанти визначаються морфологією території (її конфігурацією, компактністю, орографією, рисами гідрографії, що можуть мати бар'єрну функцію), політичною та культурною єдністю країни, її спільним історичним минулим, послідовністю та ефективністю державного управління, природно-ресурсним та економічним потенціалом і особливостями соціально-економічного розвитку, рисами мілітаризації, досвідом національної дипломатії тощо. Сумативно все це впливає на положення країни у системі міжнародних відносин та на її спроможність до самостійного визначення та реалізації національних інтересів. До зовнішніх детермінантів національного геополітичного простору можна віднести вплив іноземних держав та їх блоків, характер і темпи політичних та економічних процесів у світі та у регіоні, куди географічно вона належить, основні транзитні потоки, загрози поширення збройних конфліктів та інших негативних викликів сучасності тощо. Увесь комплекс геополітичних детерміна-

тів внутрішнього та зовнішнього походження в значній мірі впливають на формування геополітичного простору країни. Ми зосереджуємо увагу в нашому дослідженні на детермінантах геополітичного простору України.

Особливе геополітичне положення сприяє підвищенню ролі спатіалізації України як дієздатного геополітичного гравця. А тому є потреба своєчасної наукової рефлексії щодо сучасної обумовленості геополітичного простору України як на національному, так і на макрорівні (європейському). Це повинно підвищити стартові позиції держави щодо підвищення власного геополітичного статусу та ступені геополітичної суб'єктивності.

Просторова детермінанта геополітичного простору відзначається рисами глобального, субрегіонального та внутрішнього масштабу. В багатьох світових геополітичних концепціях відводились суттєва роль Україні навіть ще до здобуття нею незалежності.

1992 року Френсіс Фукуяма проголосив кінець історії. За Фукуямою, з розвалом СРСР світло демократії концептуально перемогло темін диктатури, тож у майбутньому буде сформовано остаточну ліберально-демократичну форму світоустрою й урядування. Події історії відбуватимуться, але глобальні конфлікти відійдуть у минуле, а з ними – і потреба в осмисленні і філософії. Одного покоління було достатньо, щоб спростувати цю тезу. Фукуяма, кажуть, неодноразово вибачався за свій помилковий прогноз, але ж повернути потік часу неможливо.

Варта уваги також концепція С. Хангтітона, яка заснована на принципах компактності території, етнонаціональному, мовному та релігійному складі населення, економіко-географічних відмінностях. Згідно цієї концепції існуючі світи-цивілізації (загалом їх дев'ять), серед яких – слов'янський (православно-слов'янський), покликані консолідуватися проти зовнішніх загроз з одночасним єднанням та взаєморозумінням на внутрішньосвітовому рівні. Приклад українсько-російської війни 2022 р. як протистояння двох слов'янських держав є підтвердженням недовіри та помилковості даної концепції.

Наступна концепція – «Велика шахівниця» наразі має найбільш життєвостверджуючий ефект. Збігнев Бжезінський пророче передбачив ключове значення України для майбутнього Євразії та всього світу. Будучи етнічним поляком, але американцем за способом мислення, він шукав формулу зміцнення однополярного світу під гегемонією США. Він підкреслює особливе значення просторової де-

термінанти України і обґрунтовує важливість відриву її від всього російського: «Поява незалежної держави України не тільки змусила всіх росіян переосмислити характер їхньої власної політичної та етнічної ідентичності, але й позначила велику геополітичну невдачу російської держави. Зречення від більш ніж 300-річної російської імперської історії означало втрату потенційно багатой індустріальної та сільськогосподарської економіки і 52 млн. осіб, етнічно і релігійно найбільш тісно пов'язаних з росіянами, здатних перетворити Росію на дійсно велику і впевнену в собі імперську державу. Незалежність України також позбавила Росію її панівного положення на Чорному морі, де Одеса служила життєво важливим портом для торгівлі з країнами Середземномор'я і всього світу в цілому... ..без України з її 52-мільйонним слов'янським населенням будь-яка спроба Москви відтворити євразійську імперію сприяла б, судячи зі всього, тому, що на гордій самоті Росія опинилася вплетаною в затяжні конфлікти з неслов'янськими народами, повсталими на захист своїх національних і релігійних інтересів; Чечня є, ймовірно, просто першим тому прикладом. Більш того, беручи до уваги зниження рівня народжуваності в Росії і буквально вибух народжуваності в республіках Середньої Азії, будь-яка нова Євразійська держава, що базується виключно на владі Росії, без України неминуче з кожним роком ставатиме дедалі менш європейською і дедалі більш азійською». З моменту появи цієї тези пройшло понад 25 років, та сучасний президент США під час візиту до Польщі (квітень 2022 р.), підкреслив роль Східної Європи, Польщі та України для світу. Зокрема Джозеф Байден відзначив, «... що Східна Європа стала передовою лінією боротьби за демократію, а сусідня Україна – безпосередньо полем бою...». Цю тезу можна визначити як наратив, який закладає сьгоднішній світовий лідер в розуміння місця України на європейській та світовій геополітичній арені. Також її можна розцінювати як заклик до пошуку універсальної геопозиції нашої держави в світовій та субрегіональній (європейській) системі відносин. Такі висловлювання дозволяють підкреслювати можливі сценарії розвитку та укріплення України в межах Європейського простору (проходження процедури входу до ЄС), формування нового наддержавного союзу в складі Великої Британії, Польщі та України, посилення ролі «Люблінського трикутника» (Польща, Україна, Литва). Кінцевою метою будь-якого з згаданих формувань є ефективна протидія спільним загрозам, гаран-

тування безпеку та підвищення власної ролі як геополітичного гравця.

Виходячи з означених концептів, природним виглядає позиціонування українського геопростору в європейському (пан'європейському) контексті. Біля витоків європейської ідеї унізації була концепція пан'європеїзму, що передбачала створення європейської континентальної унії як регіонального військово-політичного та економічного альянсу. Поняття пан'європеїзму позначило унізацію всіх європейських держав зі спільними інститутами в галузі торгівлі, фінансів та зовнішньої безпеки. Розробник цієї ідеї Ріхард Куденхове-Калергі, закликав формувати європейську структуру замість європейської анархії. В цьому питанні зазвичай є два бачення/протистояння – географічна і історична [12, с. 31].

Розгляд Європи як географічної ідеї спростовує ті інтелектуальні надбудови, що були основою розуміння цього континенту [1, с. 16]. Географія, як важлива детермінанта геополітики, на думку М. Геффернена, розглядається не як матеріальна сила, а як інтелектуальна арена ідей та переконань. Тому Євро-

па тлумачиться не як результат історичного розвитку, а як суперечливий географічний дискурс, як послідовна географічна система, що є змінною в часі та просторі. Не слід думати, що таким чином знецінюється матеріальна складова європейського світу, а радше підкреслюється важливість інтелектуальних концепцій географічного простору для формування людської свідомості. І Україна в цьому контексті перебуває на стадії утвердження свого місця як геополітичного гравця, а не лише стратегічного геополітичного поля.

На окрему увагу заслуговує питання оцінки геополітичного положення України на державницькому (національному) рівні. Відзначимо, що за роки незалежності досить часто змінювалися вектори геополітичного розвитку, що загалом не формувало позитивного іміджу нашої держави та її цілісного й вимірного сприйняття в Європі та світі. Ми спробували узагальнити концептуальні моменти формування внутрішньої геополітики (табл. 1) розглядаючи ключовими її носіями владні структури та населення.

Таблиця 1

Ключові риси формування внутрішньої геополітики України в ретроспективному розрізі

Часовий період	Позиція владних структур	Характерні риси геополітичної свідомості в контексті політичної активності населення
1	2	3
1991-1994	Період проголошення незалежності на юридичному рівні та формування державних самостійницьких інституцій на внутрішньому та міжнародному рівні.	Підтримка ідеї незалежності домінуючою частиною населення країни при значних впливах радянської ментальності та економічних негараздів, що стримували формування єдиної політичної свідомості. Вперше органи влади почали формуватися за безпосередньої участі народу
1994-2004	Формування багатовекторної зовнішньої політики що було викликано пошуком місця України в системі геополітичних координат. Період формування олігархічного типу управління в країні. Розширення повноважень інституту президенства. Активна політики «євразійського простору». Усвідомлення на державницькому рівні необхідності реформування різних сфер суспільного життя. Запровадження національної грошової одиниці «гривні» як символу економічної безпеки	Активна позиція електорату у виборчому процесі, регіональні риси економічного розвитку та засадах покровительства місцевих еліт. Започаткування регіонального протистояння електорату на основі підтримки домінуючих ідеологій та регіональних лідерів. Масова зміна ставлення до європейських та глобалістичних процесів, починаючи від мовної та релігійної політики і до переоцінки сприйняття родинних цінностей.
2004-2008	Формування уряду та парламенту на засадах національно-демократичного спрямування. Активне позиціонування України як відкритої та європейсько зорієнтованої держави	Різке регіональне позиціонування електоральних уподобань за ідеологічною прихильністю. Формування прихильності до національної ідеї в більшості областей України як противага судженням більш густозаселеним територіям з домінуванням ліберально-центристських поглядів, що ґрунтувались на засадах особистого добробуту
2008-2014	Домінування ліберально-центристських	Зростання популярності ідей маргінальності,

	позицій із нестійкою зовнішньою політикою. Зближення з Російською Федерацією та фоні симптоматичних коливань в бік Європейських країн	спроба повернення до радянських ідеологем серед широкого загалу за посередництва підтримки місцевих еліт, що визначали регіональну колективну думку в різних сферах життєдіяльності.
2014 – до сьогодні	Консолідація українського політикуму навколо питання цілісності та соборності України в контексті зовнішніх загроз та військової агресії з боку Росії. Підтримка прозахідного вектору розвитку України з спробами поглиблення інтеграції в європейські та світові економічні, безпекові, політичні структури.	Активна політична позиція та консолідація населення всіх регіонів України на тлі зовнішньої загрози з боку Російської Федерації. Загальне підняття національної свідомості населення з підкресленням цінностей духовного, ментального, мовного спрямування. Відмова від радянських ментальних стереотипів на рівні широких верств населення та зростання прихильності до світових та європейських економічних та безпекових структур.

На внутрішньорегіональному рівні в межах України слід говорити про особливі специфічні риси сприйняття геополітичного положення (грунтовні дослідження цього питання були проведені М.С. Дністрянським [4, с.79-83] в розрізі великих макрорегіонів – їх він виділив 12.

Для території Закарпаття властивими були риси високого абсентеїзму (неучасті у виборах маючи право голосу), присутність поглядів сепаратистського спрямування (русинство, що провокувалось політикою Росії, частково – Угорщини), як наслідок – ідеї автономізму але із загальною підтримкою більшості населення національно-державницького підходу в розвитку з пріоритетом економічних інтересів.

Для Буковини типовою є вища політична активність та підтримка державницько-політичного розвитку; проблемним є інтегрування румунської меншини в традиції українського суспільства на регіональному (і загальнодержавному) рівні.

Для Волинського регіону (Волинська і Рівненська області) властиве зростання політичної активності, що є відображенням усталеного способу життя цієї території; звичною є значна підтримка розвитку національної держави з пропорційним поєднанням культурної та економічної складової.

Для Галицького району (Івано-Франківська, Львівська та Тернопільська області) характерний високий ступінь національної однорідності, усталені традиції найвищої в Україні політичної активності та прихильності до націонал-патріотичних партій; в усі визначальні роки утвердження та відстоювання сучасної незалежності держави (підтримка проголошення незалежності, Помаранчева революція, Революція гідності, українсько-російська війна 2022 р.) цей регіон активно підтримував цю ідею з акцентом на етно-

культурній складовій.

Подільсько-Поліський регіон (Хмельницька, Вінницька та Житомирська області) відзначається рисами досить значної підтримки незалежного розвитку України з відчутною, в останні роки, зацікавленістю проєвропейським курсом України та розвитком відповідних наративів. Не зважаючи на локальні рудименти радянської ментальності домінуюча більшість населення цих областей є прихильниками національно-патріотичних сил.

Центральнопівденнобережний регіон (Київська, Кіровоградська, Черкаська обл. та м. Київ) є територією історичного осердя України, яка зазнала в останні століття (XIX-XX ст.) суттєвої деукраїнізації й міксуванням в національному відношенні та все ж змогла зберегти роль центру підтримки державницьких традицій у поєднанні з економічними та культурними складовими.

Центральнолівобережний регіон (Полтавська, Сумська та Чернігівська області) не зважаючи на прикордонне положення локалізації щодо Росії, зуміли зберегти риси етнонаціонального характеру, хоча й втратили роль вітчизняного центру формування національної мови. Через непродуману політику економічного розвитку та виникнення депресивних районів мають місце залишкові прояви радянського світосприйняття при домінуючій підтримці незалежного державно-політичного розвитку України.

Дніпровсько-Харківський регіон (Дніпропетровська, Запорізька та Харківська області) є сучасним індустріальним осердям України, для якого характерне розшарування населення за мовною ознакою (російськомовне місто та українськомовна – сільська місцевість); до сьогоднішнього дня досить впливові олігархічно-промислові групи, які зазвичай підтримують ліберально-демократичні сили з акцентом на т. зв. «територіальному патріо-

тизмі». Нерідким, особливо в малих міських поселеннях, є явище політичного нігілізму та сентиментальних (загалом – недержавницьких) спогадів за радянським минулим.

Донецький регіон (Донецька та Луганська області), в силу реалізованої давньої російської та радянської політики, сформував порівняно незначну перевагу етнічних українців з мінімальним використанням в побуті української мови при одночасному формуванні високого рівня регіонального патріотизму та домінування місцевих економічних інтересів. Недостатня увага до внутрішньої геополітики щодо усвідомлення регіону як важливої територіальної складової України в попередні роки незалежності, формування неукраїномовного інформаційного простору та відцентриської політики сприяли популярності тут проросійських настроїв, що було вигідно місцевим елітам.

Одеський регіон традиційно відзначається рисами домінування регіональних економічних інтересів без акцентуації уваги на національних питаннях; але водночас ця територія не відзначалась відцентровими рисами щодо територіальної цілісності України, хоча і помітні були в певній мірі проросійські настрої та ідей відновлення СРСР.

Кримський регіон відзначався не достатньою увагою центральної влади до місцевих національних та мовних проблем на фоні розселення абсолютної меншості етнічних українців при загалом відкритій проросійській політиці більшості місцевих еліт; для регіону властивий низький рівень інтегрованості в загальноукраїнські суспільно-політичні процеси; проблема місцевого етносу (кримських татар) залишалась не вирішеною та другорядною на фоні підтримки російського етносу.

Означені регіональні риси дозволяють

твердити, що проблематика територіально-політичної консолідації хоча й піднімалась на державному рівні, але не завжди мала ознаки системної внутрішньої геополітики щодо зміцнення цілісності України. Сьогодні гостро назріла потреба стратегії розвитку держави на ідеологічних засадах як національної держави європейського типу з мінімізацією культурно-цивілізаційних контрастів в регіональному просторі.

Економічна детермінанта геополітичного простору України відзначається низкою рис. Насамперед це енергомісткість простору, оскільки забезпечує його життєво необхідною енергією, яка необхідна для відтворення суспільства. Визначальними рисами економічного детермування України є економічні корпорації як глобального, так і транснаціонального характеру. Військова криза дозволяє оцінити можливий відтягнутий ефект від присутності таких корпорацій в Україні. Сьогоднішня ситуація відзначається можливістю співставлення включення України в світовий економічний процес на противагу виключенню з нього потужного гравця – Росії. В Україні продовжують працювати, згорнувши активну діяльність в РФ в межах обмеженого ресурсного поля кілька сотень транснаціональних компаній, які є потужними платниками податків та працедавцями (табл. 2). Економічний ефект від таких кроків буде оцінено згодом, але зрозуміло, що перевагою України на даному етапі є те, що структурні підрозділи технологічно складних і життєво важливих корпорацій продовжують працювати в Україні, сплачуючи податки та забезпечуючи українців робочими місцями і що не менш важливо – дають доступ до передових технологій та менеджментської світової стратегії.

Таблиця 2

Перелік транснаціональних компаній які продовжують працювати на українському ринку, згорнувши діяльність в Росії (станом на 30.03.2022)

№ з/п	Профіль діяльності	Перелік транснаціональних корпорацій та брендів	Кількість діючих (дотичних) представництв	Офіційна кількість працівників в Україні, тис. осіб
1.	IT-рішення, hard, soft та ігри	Ableton, Airbnb, Apple Pay, Apple, Adobe, Akamai Technologies, AMD, Amazon, Amazon Web Services, Amazon Prime Video, American Express, Andersen, ASOS, ASUS, Autodesk, Avast, Bloober Team, Booking.com, Bumble, Cinema 4D, Citrix, Cisco Systems, DataArt, Deezer, Dell, Depositphotos, DigiCert, Dropbox, Epson, Ericsson, Etsy, ESET, Facebook, Farfetch, Google, Google Cloud, Google Maps, Google Pay, Get Contact, GitLab, GSC Game World, HP, Hitachi Group, Imperva, Indeed,	1105	115

		Instagram, Intel, Jooble, LG, Lexmark, London Internet Exchange, Luxoft, Megogo, Meta, Microsoft Office, Mobile World Congress, MoneyGram, Motorola Solutions, Mothercare, Mytheresa, NCR, NFT — Dmarket, Netcracker, Netpeak Software, Nintendo, Niantic, Nvidia, Nokia, NortonLifeLock, OBI, OnlyFans, Oracle, Paysera, PayPal, Panasonic, Parimatch, Ricoh, Readdle, Refinitiv, RuTracker, S&P Global Ratings, SAP, Salesforce, Samsung pay, Samsung, Sharp, Sketch, Snapchat, SpaceX, Spotify, Sony, Sony Pictures, Steam, Supercell, SWIFT, TOEFL, Twitter, TikTok, Ubisoft, UAV Forecast, Upwork, Xerox, YouScan, YouTube		
2.	Авто, літаки, інший транспорт та перевезення	Airbus, Audi, BlaBlaCar, BMW, Bolt, Boeing, Bosch, Bridgestone, Carlsberg, Daimler Truck, Ford, Geely, General Motors (Buick, Cadillac, Chevrolet, GMC), General Electric, Harley Davidson, Honda, Hyundai, Jaguar (Land Rover), KLM, Lufthansa, Mazda, Mercedes, Michelin, Mitsubishi Electric, Pegasus Airlines, Porsche, Renault, Scania, Skoda, Stellantis (Fiat Chrysler Automobiles і PSA Group, виробник Opel, Citroën та Fiat), Toyota, Volkswagen, Volvo, Yokohama	140	180
3.	Їжа, напої та інше	BlInBev, British American Tobacco (виробник відомий такими брендами, як Pall Mall, Lucky Strike, Glo, Kent, Rothmans), Brown-Forman (віскі Jack Daniel's, горілка Finlandia та інші бренди), Budejovicky Budvar, Burger King, Carlsberg, Coca-Cola, Danone, Diageo (Smirnoff, Guinness), Heineken NV, Herbalife Nutrition, iHerb, Imperial Tobacco, Lindt & Sprüngli, McDonald's, Mars (M&M, Snickers та Skittles), Pernod Ricard (Chivas Regal, Jameson), Philip Morris (Marlboro, Parliament, Bond, Chesterfield, L&M, Next, HEETS, стики для IQOS), Plzensky Prazdroj (Pilsner Urquell, Velkopopovick Kozel и Gambrinus), Starbucks, Staropramen, KFC	240	105

* Складено за <https://dev.ua/news/100-kompanii-protiv-rossii> ; розрахунок зайнятості та діючих підрозділів компанії проведено за доступними профіліними інтернет-сайтами

Економічна детермінанта геополітичного простору України на сучасному етапі визначається також тими економічними витратами, які будуть необхідні для відновлення повноцінного функціонування господарства України, але навряд чи відновлять економічні стосунки на міждержавному рівні в межах цього покоління мешканців України та Росії. Станом на 11.04.2022, за даними Офісу Президента України, втрати економіки України перевищили 80 млрд дол. США (табл. 3). Хоча ці показники є далеко не остаточним, адже не враховують непрямих витрат – падіння ВВП, припинення або обмеження інвестицій, відтік робочої сили, не планові витрати соціально спрямування, додаткові витрати оборонного спрямування та балансові витрати (за оцінками Мінекономрозвитку ці показники можуть зрости до 600 млрд. дол. США). Можна прогнозувати зовнішню підтримку відновлюваного процесу економіки України, яка однозначно зближить Україну з країнами-донорами. Щоб зрозуміти вагу цієї цифри слід провести співставлення – в 2021 р. прямі іноземні інвестиції в Україну склали 5,1 млрд дол. США. Це переконливе свідчення необхідності суттєвої міжнародної, насамперед європейської підтримки для відновлення української економіки до передвоєнного рівня.

Інформаційно-кібернетичні детермінанти геополітичного простору на жаль, були мало враховані в сучасній геостратегії України. Водночас ми щоденно можемо оцінити роль медіа та інформаційного простору у формуванні світогляду та світосприйняття локального, регіонального та глобального рівня. Виступаючи складовою гібридної війни, інформація сприяє виробленню певної інформаційної політики, яка формує світогляд споживача. Завдяки якісному стрибку у розвитку телекомунікаційних та кібернетичних технологій, низка країн світу (Сполучені Штати Америки, Велика Британія, Німеччина, Російська Федерація) відчутно посилити свій вплив на інші країни,

зокрема на їх керівництво, отримали можливість оперативного організувати та підтримувати масові соціальні заворушення, а також

перешкоджати роботі державних, військових і промислових систем автоматизованого управління і зв'язку.

Таблиця 3

Витрати на відновлення елементів господарства України*

№ з/п	Об'єкт	Обсяг	Загальні витрати, млн. дол. США
1.	Дороги, км	23177	28,965
2.	Житлові будинки, тим м ²	37423,92	28,785
3.	Цивільні аеропорти	8	6,816
4.	Активи підприємств	145	6,663
5.	Залізнична інфраструктура	н/д	2,532
6.	Заклади охорони здоров'я	205	1,079
7.	Мости та допоміжна інфраструктура	277	1,555
8.	Заклади середньої та вищої освіти	586	845
9.	Порти та інфраструктурні об'єкти	2	622
10.	Військові аеродроми	10	390
11.	Адміністративні будівлі	54	295
12.	Літак АН-225 «Мрія»	1	300
13.	Релігійні споруди	74	253
14.	Дошкільна заклади	319	239
15.	Торгово-розважальні центри	11	188
16.	Заклади культури	62	212
17.	Електростанції	7	101
18.	Інше	...	555

* Джерело: www.damaged.in.ua

Для розуміння інформаційно-кібернетичної детермінанти геополітичного простору властиві певні закономірності, що обумовлюють її масштаб і спрямованість, характером воєнно-політичної та соціально-економічної обстановки, цілями державної політики національної безпеки, суспільних і економічних структур, що беруть участь у інформаційній війні. Також є відповідна залежність змісту і масштабів засобів інформаційного впливу на характер й особливості суспільного і державного устрою. Не другорядною є залежність масштабів і якості побудови сил і засобів інформаційної війни від матеріальних і духовних можливостей держави. Стратегічною метою інформаційних впливів на геополітичному рівні є прагнення на біологічному, соціальному, психологічному рівні впливати на соціум чи окрему людину. Якщо такий процес буде успішним цілісність особистості буде суттєво порушена і відкривається можливість її програмування ззовні за допомогою адаптивних архетипів, які масово виробляються, поширюються та застосовуються в процесі геополітичного інформаційного протистояння.

Соціально-політичні детермінанти геополітичного простору України в значній мірі знайшли своє відображення в результатах електоральної прихильності виборців, які таким чином уособлювали певний ідеологічний контент.

Завдяки виборчій активності та плюра-

лізму щодо участі у виборах можна визначити свободу волевиявлення як інструмент, який властивий демократичним суспільствам.

Електоральна прихильність до громадських організацій та політичних партій у сучасному українському суспільстві визначається конфліктогенністю та суперечливими світоглядними моделями розвитку країни.

Насаджування та систематичне відтворення у риториці окремих політичних сил, що брали участь у виборчому процесі України, семіотичної пари «Свій» – «Чужий» сформувало стійкий стереотип щодо поділу українців за регіональним принципом із несумісними цінностями. Водночас це було політехнологічною хитрістю щодо мінімізації ідеї політичної ідентифікації української нації. Ця політична технологія була і залишається важливим ресурсом мобілізації електорату та забезпечення підконтрольності широких верств суспільства із патерналістськими установками.

Поляризація України за регіональним принципом має штучний характер, що було спровоковано ідеєю Росії щодо реалізації своїх імперських планів щодо відновлення колишнього СРСР і спирається на залежні політичні сили, які залучаються до виборчого процесу з метою нівелювання принципів політичної ідентичності Української держави. Одним із засобів у здійсненні такої геополітики стало провокування регіонального протистояння на засадах актуалізації окремих моментів

історії, ідеалізації постатей та подій радянського періоду, насаджування неоколоніальних відносин в інформаційно-культурній сфері. Низка найбільш дискусійних тем, серед яких: питання федералізації країни, мовна політика, необхідність реабілітації національної історії постають важливими складовими ідеології політичних партій, які представляють ідеї свого електорату в парламенті України або в ході виборчої кампанії. Сучасні соціологічні дослідження засвідчують, що зазначені вище маркери ідентичності мають лише певний вплив на українських громадян, у системі ціннісних преференцій яких домінують економічні інтереси забезпечення належного рівня та якості життя у державі з пріоритетами загального добробуту.

Популістські механізми просування через виборчі програми партій означених нормативів мали в певній мірі наслідками у формі соціальної апатії та розчарування, але не сформували успішного ґрунту для поширення ідей нової «загальноросійської ідентичності». Навпаки, кожна наступна виборча кампанія ХХІ ст. посилювалась позиція державницької політики національної єдності та підтримки підвалин суверенності України як незалежної та демократичної держави.

Орієнтир на прогресивні зразки європейських цінностей дозволяє формувати відновлення довіри громадськості до інституціоналізованих форм колективного життя, що в свою чергу повинно бути основою формування громадського суспільства.

Громадські організації та політичні партії як генератори провідних напрямів та ключових тез суспільного діалогу на національному рівні набувають у такій системі координат ключової ролі у пошуку основ соціальної солідарності, гармонізації та гуманізації ідентифікаційних суперечностей української нації.

Висновки та перспективи використання результатів дослідження. Детермінанти геополітичного простору України варто оцінювати з позиції розгляду так званих внутрішньої і зовнішньої обумовленостей. Внутрішньодержавні детермінанти визначаються поряд з морфологією території, політичною та культурною єдністю країни, її ретроспективним оглядом, послідовністю та ефективністю державного управління, природно-ресурсним та економічним потенціалом і особливостями соціально-економічного розвитку, рисами мілітаризації, досвідом національної дипломатії тощо. До зовнішніх детермінантів національ-

ного геополітичного простору можна віднести вплив іноземних держав та їх унійних утворень, характер і співвідношення політичних та економічних процесів у світі та у регіоні, куди географічно вона належить, обґрунтованість транзитних потоків, загрози поширення збройних конфліктів та інших негативних викликів сучасності тощо.

Виходячи із пріоритетного завдання розгляду геополітичного простору України відзначаємо її значущість, посилюючись на світові геополітичні концепції (Ф. Фукуяма, С. Хангінтона, З. Бзежинського), в яких підкреслюється роль нашої держави як перспективного геополітичного гравця, який має входити до складу впливових економічних чи безпекових наддержавних структур. На внутрішньорегіональному рівні сприйняття геоположення України в значній мірі корелюється з мовно-етнічними, релігійними й іншими ідентифікаційними ознаками, але на противагу слід наголосити на значній кількості історичних, соціокультурних та економічних складових, які впливали на реалізацію системної внутрішньої геополітика. Тому проблематика територіально-політичної консолідації хоча й піднімалась, але не відзначалась системним характером, а тому потребує розробки стратегії розвитку держави на ідеологічних засадах як національної держави європейського типу з мінімізацією культурно-цивілізаційних контрастів в регіональному просторі. Економічна детермінанта підкреслюється через можливість переосмислення існуючого статусу (енергомісткість простору, яка необхідна для відтворення суспільства та споживацький тип функціонування відносно корпорації як глобального, так і транснаціонального характеру) та можливості використання шансу побудови національного господарства (після повоєнного відновлення) на засадах прогресивного європейського досвіду. Інформаційно-кібернетичні детермінанти геополітичного простору визначені масштабом та спрямованістю воєнно-політичної та соціально-економічної обстановки, цілями державної політики національної безпеки, суспільних і економічних структур, що залучені до інформаційної війни. Соціально-політичні детермінанти геополітичного простору України знайшли своє відображення в результатах електоральної прихильності виборців, які таким чином уособлювали певний ідеологічний контент. На основі означення вказаних детермінант слід розробляти стратегію геополітичного простору на засадах національно зорієнтованої держави.

Література:

1. Геффернен М. Значення Європи: Географія і геополітика. / пер. з англ. К.: Дух і літера, 2011. 464 с.
2. Горбик В. Росія «лисіє». Список з 247 компаній, які припинили там роботу. [Режим електронного доступу: <https://dev.ua/news/100-kompanii-protiv-rossii>, дата звернення: 03.04.2022]
3. Дейвіс Н. Європа: Історія / Пер. з англ. П. Тарашчук, О. Коваленко. К.: «Основа», 2020. 1464 с.
4. Дністрянський М. Територіально-політична незрівноваженість України: іманентна неминучість чи рукотворний наслідок? Вісник Львівського університету. Серія географічна. 2015. Випуск 49. С. 68-86.
5. Коврига С. Детермінанти політичного простору. Соціогуманітарні проблеми людини. 2010. № 4. С. 164-171.
6. Корсунський С. Кінець геополітики: про історичну місію України. Дзеркало тижня [Режим електронного доступу: <https://zn.ua/ukr/international/kinets-heopolitiki-pro-istorichnu-misiju-ukrajini.html>, дата звернення – 03.04.2022]
7. Кравчук Н. Геополітичні імперетиви асиметрії глобального розвитку. Журнал європейської економіки. Том 10 (№ 4). Грудень 2011. С. 353-383.
8. Лепська Н.В. Структура та типологія сучасного геополітичного простору. існик НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право : збірник наукових праць. 2017. № 1/2 (33/34). С. 59-63.
9. Мазуренко І.М. Геополітичні характеристики як форма реалізації геополітики. Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені І. Черняхівського. 2019. № 2. С. 14-21.
10. Паламарчук О.М. Геополітичне положення України (сутність і основні риси). Український географічний журнал. 1994. №3. С. 40-61.
11. Погорська І.І. Сучасні геополітичні дослідження: вплив традицій і тиск перспектив. Актуальні проблеми міжнародних відносин. Випуск 120 (частина І). 2014. С. 37-46.
12. Поплавська І.В., Кравець С.В., Мединська О.Я., Задворний С.І., Кузишин А.В. Уніфікація чи унізація Європи та українські перспективи. Місце України в європейському просторі: геопросторові риси та європейська уніфікація: матеріали всеукраїнського семінару, присвяченого Дню Європи – 2021 (18 травня 2021 р.). / за ред. К. Мезенцева, А. Кузишина, С. Запотоцького. Тернопіль: Вектор, 2021. с. 29-34.
13. Шаблій О.І. Основи загальної суспільної географії. Підручник. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. 444 с.
14. Casaglia A., Coletti R., Lizotte C., Agnew J., Mamadouh V., Minca C., 2020, Interventions on European nationalist populism and bordering in time of emergencies. Political Geography. Volume 82, doi: <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2020.102238>

References:

1. Heffernen M. Znachennia Yevropy: Neohrafiia i heopolityka. / per. z anhl. K.: Dukh i litera, 2011. 464 s.
2. Horbik V. Rosiia «lysiie». Spysok z 247 kompanii, yakii pryypnyly tam robotu. [Rezhym elektronnoho dostupu: <https://dev.ua/news/100-kompanii-protiv-rossii>, data zvernennia: 03.04.2022]
3. Deivis N. Yevropa: Istoriia / Per. z anhl. P. Tarashchuk, O. Kovalenko. K.: «Osнова», 2020. 1464 s.
4. Dnistrianskyi M. Terytorialno-politychna nezrivnovazhenist Ukrainy: imanentna nemynuchist chy rukotvornyi naslidok? Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia heohrafichna. 2015. Vypusk 49. S. 68-86.
5. Kovryha S. Determinanty politychnoho prostoru. Sotsiohumanitarni problemy liudyny. 2010. № 4. S. 164-171.
6. Korsunskyi S. Kinets heopolityky: pro istorychnu misiiu Ukrainy. Dzerkalo tyzhnia [Rezhym elektronnoho dostupu: <https://zn.ua/ukr/international/kinets-heopolitiki-pro-istorichnu-misiju-ukrajini.html>, data zvernennia – 03.04.2022]
7. Kravchuk N. Heopolitychni imperetyvy asymetrii hlobalnoho rozvytku. Zhurnal yevropeiskoi ekonomiky. Tom 10 (№ 4). Hruden 2011. S. 353-383.
8. Lepska N.V. Struktura ta typolohiia suchasnoho heopolitychnoho prostoru. isnyk NTUU «KPI». Politolohiia. Sotsiolohiia. Pravo : zbirnyk naukovykh prats. 2017. № 1/2 (33/34). S. 59-63.
9. Mazurenko I.M. Heopolitychni kharakterystyky yak forma realizatsii heopolityky. Zbirnyk naukovykh prats Tsentru voienno-stratehichnykh doslidzhen Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy imeni Ivana Cherniakhovskoho. 2019. № 2. S. 14-21.
10. Palamarchuk O.M. Heopolitychne polozhennia Ukrainy (sutnist i osnovni rysy). Ukrainyskyi heohrafichnyi zhurnal. 1994. №3. S. 40-61.
11. Pohorska I.I. Suchasni heopolitychni doslidzhennia: vplyv tradytsii i tysk perspektyv. Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn. Vypusk 120 (chastyna I). 2014. S. 37-46.
12. Poplavska I.V., Kravets S.V., Medynska O.Ia., Zadvornyi S.I., Kuzyshyn A.V. Unifikatsiia chy unizatsiia Yevropy ta ukrainski perspektyvy. Mistse Ukrainy v yevropeiskomu prostori: heoprostorovi rysy ta yevropeiska unifikatsiia: materialy vseukrainskoho seminaru, prysviachenoho Dniu Yevropy – 2021 (18 travnia 2021 r.). / za red. K. Mezentseva, A. Kuzyshyna, S. Zapototskoho. Ternopil: Vektor, 2021. s. 29-34.
13. Shablii O.I. Osnovy zahalnoi suspilnoi heohrafiid. Pidruchnyk. Lviv: Vydavnychiy tsentr LNU im. Ivana Franka, 2003. 444 s.
14. Casaglia A., Coletti R., Lizotte C., Agnew J., Mamadouh V., Minca C., 2020, Interventions on European nationalist populism and bordering in time of emergencies. Political Geography. Volume 82, doi: <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2020.102238>

Abstract:

Andrii KUZYSHYN. MODERN DETERMINANTS OF UKRAINIAN GEOPOLITICAL SPACE: NATIONAL AND EUROPEAN ASPECTS

Objective determinants of geopolitical space of Ukraine are characterised, which at the present stage is manifested from geospatial position in economic, ideological, information- cybernetic and sociopolitical dimensions. Accordingly, appropriate characteristics and typical features of analysis are proposed for each of these directions. Thanks to them there is a possibility of multilateral consideration of those determinants which define today a place of the Ukrainian space on the European geopolitical arena.

Philosophical methods (in particular, principles of interdependence, interrelation, causality), comparative-geographical and comparative-historical methods as well as method of system analysis and content analysis were used to observe features of clarity, effectiveness and validity of research results.

The article analyzes organizational arrangements and institutional mechanisms of implementation of European

integration policy of Ukraine, defines the intermediary role of the European Union countries in this policy, and studies the influence of the European vector on structural changes of economic, social and political environment of Ukraine. The attention is focused on the place of Ukraine in the geopolitical concept of the leading countries of the world. The features of internal geopolitical situation formation in the context of large related macro-regions are reflected in detail. In each of the macro-regions some specific mental and behavioral features that determine its uniqueness, but not isolation, are pointed out. The features of territorial and political consolidation of the state at the present stage are defined. The modern determinants of economic nature on the immediate prospects of development of the national economy are highlighted. The role of information component in the formation of geopolitical features of space as a source of influence and popularization of certain behavioral content is noted. Indicators of electoral sympathies, which embody certain ideological and social preferences of the population, were used to assess the socio-political determinant. The impact of recent political events in Ukraine, in particular, the results of the parliamentary elections, on the strengthening of the country's European policy and overcoming the dependencies caused by geopolitical factors is monitored.

The determinants of the geopolitical space of Ukraine should be assessed from the standpoint of considering the so-called internal and external conditions. Domestic determinants are determined along with the morphology of the territory, political and cultural unity of the country, its retrospective review, consistency and efficiency of public administration, natural resource and economic potential and features of socio-economic development, features of militarization, experience of national diplomacy and more. The external determinants of the national geopolitical space include the influence of foreign states and their union formations, the nature and relationship of political and economic processes in the world and in the region to which it belongs geographically, the validity of transit flows, threats of armed conflict and other negative challenges.

Based on the priority task of considering the geopolitical space of Ukraine, we note its importance, referring to world geopolitical concepts (F. Fukuyama, S. Huntington, Z. Brzezinski), which emphasize the role of our state as a promising geopolitical player, which should be part of influential economic security supranational structures. At the intra-regional level, the perception of Ukraine's geolocation is largely correlated with linguistic, ethnic, religious and other identifying features, but in contrast to the significant number of historical, socio-cultural and economic components that influenced the implementation of systemic domestic geopolitics. Therefore, the issue of territorial and political consolidation, although raised, was not systemic, and therefore requires the development of a strategy for the development of the state on ideological grounds as a nation-state of the European type with minimization of cultural and civilizational contrasts in the regional space. The economic determinant is emphasized by the possibility of rethinking the status quo (the energy intensity of space needed to reproduce society and the consumer type of functioning of the corporation, both global and transnational) and the possibility of using the chance to build a national economy (postwar recovery) based on progressive European experience. Information and cyber determinants of geopolitical space are determined by the scale and direction of the military-political and socio-economic situation, the goals of state policy of national security, social and economic structures involved in information warfare. Socio-political determinants of the geopolitical space of Ukraine are reflected in the results of the electoral commitment of voters, who thus embodied a certain ideological content. Based on the definition of these determinants, a strategy of geopolitical space should be developed on the basis of a nationally oriented state.

Keywords: geopolitical space, national manifestations of geopolitics, determinants, geopolitical factors, economic factors, sociopolitical factors, information-cybernetic factors.

Надійшла 27.04.2022 р.

УДК 911.3:32

DOI: <https://doi.org/10.25128/2519-4577.22.1.14>

Ірина ГУДЗЕЛЯК

ПОЛІТИЧНА КАРТА СВІТУ: АКТУАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ГОЛОВНИХ ЕЛЕМЕНТІВ

Актуалізовано наукові підходи до виокремлення головних елементів політичної карти світу. Розглянуто критерії держави в політико-географічному контексті. Запропоновано перелік головних елементів політичної карти світу – держави, квазідержави та несамоверхні території. Проведено політико-географічну типізацію держав та квазідержав. Подано актуалізований перелік несамоверхніх територій. Виділено групи неголовних елементів політичної карти світу.

Ключові слова: політична карта світу, держава, квазідержава, країна, політико-територіальне утворення.

Постановка науково-практичної проблеми. Політично-територіальна організація світу є досить динамічною: після Другої світової війни кількість суверенних держав збільшилася майже у три рази, у тім числі з 1990-х років – на 27 держав. Ще не завершився процес

деколонізації, сьогодні існує цілий ряд несамоверхніх територій, які важко типізувати внаслідок утворення унікальних форм політичного співіснування колишніх колоній та метрополій через набуття відповідних повноважень. Перманентні внутрішньодержавні етнорелігій-